

О. Г. Білорус

академік НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділення глобальної економіки і міжнародних фінансів НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, o.bilorus@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0731-5649>

ДОЛАЮЧИ ЕКОНОМІЧНІ ПАСТКИ

Oleh Bilorus

Dr. Sc. (Economics), Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Emeritus of Science and Technology of Ukraine, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, o.bilorus@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0731-5649>

OVERCOMING ECONOMIC TRAPS

JEL classification: Y30.

О. Г. Белорус

академик НАН Украины, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующий отделением глобальной экономики и международных финансов НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

ПРЕОДОЛЕВАЯ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЛОВУШКИ

Минулого року мав можливість ознайомитися з монографією члена-кореспондента НАН України Сергія Корабліна "Макроекономічна динаміка України: пастка сировинних ринків"¹. Дослідження привернуло увагу аналізом положень Вашингтонського консенсусу, що уособив ключову течію економічної думки 1990-х років, та вкрай суперечливих результатів його практичної реалізації; певною їх критикою та спробами адаптувати неоліберальні постулати до більш соціально виважених і гуманістичних принципів економічного реформування; розглядом здобутків вітчизняної економіки протягом часів її незалежності та невтішним їх порівнянням з вдалішими прикладами ринкових трансформацій; аналізом причин останньої глобальної фінансово-економічної кризи та нестандартними підходами до її подолання; доведенням кричущої суперечності між стабілізаційною політикою провідних країн світу й тими рекомендаціями, що вони роками пропагували для менш заможних економік; висновком щодо структурної вразливості української економіки через її спеціалізацію на видобутку й експорті сировини та відповідної залежності від глобальної кон'юнктури на неї.

Центральною віссю дослідження виступає аналіз підходів до визначення ключових принципів / властивостей успішної економічної політики. У монографії акцентовано на низці критичних зауважень щодо ключових постулатів неоліберального мейнстриму, які лунали ще наприкінці 1990-х років, але

¹ *Кораблін С. О.* Макроекономічна динаміка України: пастка сировинних ринків : монографія / НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів.". Київ, 2017. 308 с.

так і залишилися без належної практичної уваги. При цьому зроблено наголос на фактичному ігноруванні темпів економічного зростання; браку місця для цільового трансферу технологій від заможних країн до їх економічно й фінансово вразливих сусідів; недостатньому рівні торговельної відкритості провідних економік світу для товарів, що імпортуються із сировинної периферії; надмірному акценті на внутрішній дерегуляції та зовнішній лібералізації; нечіткій узгодженості рівня державного дефіциту й інфляції з конкретними умовами окремих економік тощо.

У монографії влучно вказано, що байдужість до цих вад зіграла злий жарт не лише з багатьма країнами – прихильницями неоліберальної доктрини, а й з державами, які запропонували її світові. Адже осередком глобальної кризи 2008–2009 рр. стали надмірно дерегульовані фінансові ринки США та Західної Європи. Отже, у дослідженні слушно наголошується, що в підґрунті останньої світової кризи перебувало не надмірне втручання держави у дію ринкових механізмів, а навпаки – їх недосконалість та брак відповідного контролю з боку державних і ринкових регуляторів.

Проте дійсні принципи антикризових програм провідних країн не мали нічого спільного з неоліберальними постулатами, які майже 20 років пропагувались як універсальний рецепт фінансової стабільності та економічного успіху. Цього висновку автор доходить на підставі детального аналізу заходів, застосованих урядами й центральними банками США, ЄС, Японії та Великобританії протягом 2007–2017 рр. Зокрема, доведено, що завдяки цим заходам у рамках державних стабілізаційних програм TARP та ARRA уряду США вдалося надати комплексну й гнучку допомогу власній економіці – із застосуванням можливості централізованого прийняття рішень і делегуванням їх на рівень окремих штатів, з використанням ринкових стимулів і не вдаючись до них.

Дослідник підкреслює, що масове нарощування боргових зобов'язань як в США, так і в країнах ЄС було б неможливим без жорсткої координації бюджетної та монетарної політик. Адже у решти економік світу просто не було достатнього обсягу ліквідності, яка б могла задовольнити миттєвий попит на неї з боку глобальних лідерів, що опинилися в кризі. Внаслідок прискореної грошової емісії протягом 2007–2014 рр. баланс Федеральної резервної системи США (далі – ФРС) зріс у 5,1 раза, а монетарна база – у 4,5 раза (з 0,85 трлн до 3,85 трлн дол. США); реальна та цільові ставки ФРС за кредитами овернайт тривалий час залишалися від'ємними.

Принципово, що С. Кораблін не пропагує таку політику як універсальний стабілізаційний захід. Натомість він відзначає надзвичайну гнучкість фіскальної й монетарної політик світових лідерів, підкреслюючи її підпорядкованість не абстрактним принципам, а необхідності вирішення найважливіших практичних проблем. Оскільки уособленням цих проблем у 2008–2009 рр. було відновлення економічного зростання, всі наявні засоби державної політики було спрямовано саме на його скоріше досягнення, попри їхню теоретичну “чистоту” чи ідеологічну “стерильність”.

Торкаючись системних проблем вітчизняної економіки, автор класифікує її як малу, відкриту й залежну від видобутку та експорту сировини. Це дає йому можливість обґрунтувати особливості національного бізнес-циклу. Зокрема, у дослідженні доводиться, що за останні 20 років усі економічні, бюджетні, фінансові та валютні кризи в Україні відбувалися на тлі зниження світових цін на її експортну сировину. Це спричиняло фінансову неспроможність країни, втрату доступу до зовнішніх кредитних ринків і гостру потребу в екстреній допомозі з боку міжнародних організацій (МВФ, Світовий банк тощо). Водночас зазначається, що стабілізація вітчизняної економіки трапляється за умов покращання світової кон'юнктури на її товарний експорт. Саме в такі періоди відновлюється економічне зростання, і наша країна достроково виходить з програм міжнародної фінансової допомоги.

Автор робить резонний висновок, що така залежність зумовлена передусім технологічною недосконалістю національного виробництва і поступовою втратою ним конкурентних переваг. Це фактично один із ключових умовиводів дослідження: розв'язання хронічних макроекономічних проблем України пов'язане не так із бюджетними чи монетарними обмеженнями, прискоренням лібералізації або дерегулювання, як із пріоритетною розбудовою індустріальних можливостей на базі випереджального впровадження сучасних технологій. Без цього стала макроекономічна динаміка в нашій країні здається неможливою.

Наприкінці монографії С. Кораблін зауважує, що його підхід до аналізу зльотів та спадів сировинної економіки не є винятковим. Проте для українського читача потенційний інтерес становить саме аналіз вітчизняної економіки, наочне доведення того, яким чином і в яких її сферах залежність від зовнішньої кон'юнктури на ринках сировини проявляється найбільш рельєфно. Варто зауважити, що автору вдалося довести, що з цією кон'юктурою в Україні прямо пов'язані практично всі ключові макроекономічні показники. Це, безумовно, серйозний результат, який має неабияке прикладне значення.

Що ж до теоретичної складової, то авторський висновок є очевидним – в економічній політиці доцільно керуватися не ідеологічними кліше, а прагматизмом: абстрактні постулати мають підпорядковуватися розв'язанню практичних завдань, а не навпаки. Що, по суті, й довела історія Вашингтонського консенсусу.

Наприкінці, варто відзначити просту та доступну мову, якою написано книгу. Це – додаткова перевага для її читачів, які, сподіваюсь, знайдуть багато цікавого та корисного на її сторінках.